

Stefan Vukojević*

*Fakultet političkih nauka
Univerzitet u Beogradu*

Stranački sistem Bosne i Hercegovine: u potrazi za adekvatnim teorijsko- -analitičkim okvirom

Apstrakt

Autor u tekstu analizira stranački sistem Bosne i Hercegovine. Glavnu prepreku u njegovoj analizi predstavlja problem adekvatnog teorijsko-analitičkog okvira. Kao najrelevantniji uzima se Sartorijev teorijski okvir, međutim, autor smatra kako on nema adekvatnu primjenjivost u etnički podijeljenoj BiH. Polazeći od osnovnih propozicija stranačkog sistema i prostornog takmičenja dolazi se do pretpostavke da se stranački sistem BiH ne može analizirati na nivou cijele države i izbora za centralni nivo vlasti. Umjesto Sartorijevog okvira, autor koristi teorijski okvir za analizu stranačkog sistema na više nivoa (multi-level party system). Takav teorijski okvir nudi analitičko oruđe za dublju analizu stranačkog sistema i njegove prirode i karaktera. Unutar njega se porede izbori za centralni i niže nivoe vlasti i uz korištenje indikatora kao što su efektivni broj stranaka, snaga relevantnih stranaka na različitim nivoima i kongruentnost vladajućih koalicija, analizira se stepen integrisanosti stranačkog sistema na osnovu kojeg se mogu iznositi zaključci o njegovoj prirodi i karakteru.

Ključne riječi:

Bosna i Hercegovina, stranački sistem, stranački sistem na više nivoa, nacionalni stranački sistem, stranačko takmičenje

* vukojevics@yahoo.com

DA LI JE SARTORIJEV TEORIJSKO-ANALITIČKI OKVIR ADEKVATAN ZA SLUČAJ BOSNE I HERCEGOVINE?

Analiziranje stranačkog sistema i stranaka u Bosni i Hercegovini (BiH) je neraskidivo povezano sa razumijevanjem šireg političkog konteksta i institucionalnog okvira unutar kojeg djeluju političke stranke. Stranački sistem predstavlja integralni dio političkog sistema, i u zavisnosti od prirode političkog sistema zavisice i karakter stranačkog sistema. Na karakter stranačkog sistema kao podsistema političkog sistema BiH utiču institucionalni i strukturalni faktori. Oblik državne vlasti i državnog uređenja, stepen decentralizacije vlasti, vrsta izbornog sistema, kao i karakter socijalnih rascjepa, determinišu interese i strategije političkih stranaka u njihovom međusobnom takmičenju. Složena priroda političkog sistema BiH se u velikoj mjeri odražava na njen stranački sistem. Asimetrično federalno uređenje, dvojni federalizam, labavi politički centar, i suštinsko funkcionisanje BiH kao etnofederacije, stvaraju poteškoće pri konceptualizaciji njenog stranačkog sistema.

Utvrđivanje prirode i karaktera stranačkog sistema BiH je u naučnoj literaturi nepravedno zapostavljeno iako se iz analize stranačkog sistema mogu izvoditi zaključci o političkim institucijama, demokratizaciji, političkoj stabilnosti i sl. Literatura koja obuhvata polje političkih stranaka u BiH je u prvom redu usmjerena na analizu socioloških aspekata političkih stranaka (društvena ukorijenjenost, partokratija), kao i deskripciju hronologije razvoja višestranačja i političkih dešavanja u BiH od 1990. godine do danas. Takođe, deskripcija preovladava i u opisima ideoloških profila stranaka, njihovim programima, zakonskim regulativama, izbornim rezultatima, glasovnim fluktuacijama i koalicijama bez upotrebe teorijskih okvira i analitičkih instrumenata koji bi nam omogućili dublje, kontekstualno i naučno utemeljeno razumijevanje stranaka i stranačkog sistema BiH. Ne treba posebno isticati da je teorijski utemeljena analiza međustranačke interakcije u potpunosti izostala iz radova domaćih autora. U našem radu pokušaćemo da identifikujemo teorijsko-analitički okvir koji bi bio najprimjereniji za analizu stranačkog sistema i unutar kojeg bismo mogli dublje razumijeti kompetitivne pravilnosti sistema a ne političkih stranaka kao njegovih sastavnih djelova.

Danas među teoretičarima postoji visok stepen saglasnosti u pogledu teorijskog okvira za analizu stranačkih sistema. Njegove temelje je ustanovio još 1976. godine Đovani Sartori (Giovanni Sartori) u knjizi *Stranke i stranački sistemi*. Iako se od tog perioda fond naučnog saznanja rapidno uvećao, i uprkos tome što su određeni koncepti doživjeli svoje preobražaje, Sartorijeve tipologije su i danas najrelevantnije u analizama stranačkih sistema. Namjera nam nije da se detaljno bavimo prikazom Sartorijevih tipologija koje su ostavile dubok trag u komparativnoj politici, već da preispitamo primjenjivost Sartorijevog okvira na slučaj stranačkog sistema BiH.

Kada primjenimo Sartorijev teorijski okvir na stranački sistem BiH suočavamo se sa problemom dvostruke prirode. Prvi problem se tiče bazične definicije stranačkog sistema koju Sartori nudi i koja, kao što ćemo vidjeti, nailazi na problem primjenjivosti u slučaju BiH. Drugi problem logički slijedi iz prvog i odnosi se na pokušaj tipologije stranačkog sistema BiH u skladu sa Sartorijevim propozicijama.

Sartorijevoj široko prihvaćenoj definiciji stranačkog sistema – tj. sistema interakcije koji proizlazi iz međustranačkog takmičenja – je, kao što primjećuje Piter Meir (Peter Mair), posvećeno malo pažnje iako bi ona trebalo biti ključni koncept u djelu. „Sartori posvećuje skoro 200 stranica pravljenju razlika između stranačkih sistema, dok nudi veoma kratak – iako autoritativan – paragraf o tome kako da definišemo stranački sistem”.¹ Ne sporeći autoritativnost i naučnu težinu navedene definicije, smatramo da je definicija sporna kada se primjeni na stranački sistem BiH upravo zbog njenih ključnih odrednica a to su interakcija i međustranačko takmičenje. One su sporne jer gotovo da se potpuno opiru detekciji u slučaju segmentiranog političkog sistema sa mnoštvom različitih etničkih stranaka (o tome više u nastavku).

Prema Sartoriju, stranke se takmiče u određenom političkom prostoru koji se u krajnjem slučaju može redukovati na jednodimenzionalni ideološki prostor, tj. prostor lijevo-desno. Unutar toga prostora, postoje barem dvije stranke koje se obraćaju istim biračima. Taj prostor se sastoji od višestrukih nizova zavisno od toga da li je kriterij ekonomski, socioekonomski, konstitucionalni i sl. i svi ti nizovi se u konačnici mogu apsorbovati u jedinstveni prostor ili dimenziju podjele na lijevo-desno. Sa druge strane, glasači svoje preferencije lociraju na određenim tačkama spektra i procjenjuju koja stranka najbolje reflektuje njihove preferencije. Prvi izbor čini ona stranka koja je locirana blizu glasačeve pozicije u prostoru. Naravno, neki glasači su lojalni samo jednoj stranci, dok su ostali otvoreniji prema izbornoj ponudi pa imaju svoje druge ili treće preferencije u pogledu stranaka. Prema tome, svaki glasač će se pomjerati duž prostora lijevo-desno do određene granice iza koje je davanje glasa određenoj stranci neprihvatljivo. Međutim, ono što je važno za naš slučaj neprimjenjivosti Sartorijeve definicije stranačkog sistema u BiH je uslov pod kojim stranke ne uspijevaju da se takmiče jedna sa drugom u dobijanju podrške istih birača. Kako ističe Sartori, odsustvo takmičenja se dešava kada: „Dvije stranke pripadaju u potpunosti različitim dimenzijama (npr. jedna je crna, druga je bijela, a povreda granica se strogo kažnjava). U tom slučaju

¹ Peter Mair, “Parties and party systems: introduction by Peter Mair” in: Sartori, Giovanni, *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*, ECPR Press, Colchester, 2005, pp. xv.

jednostavno imamo pat poziciju a ne takmičenje – i to je to”.² Iz Sartorijeve propozicije se jasno zaključuje da takmičenje izostaje ukoliko se stranke nalaze u drugačijim političkim dimenzijama ili prostorima, koji se ne mogu svesti na dimenziju lijevo-desno. Političke stranke kao djelatnici socijalnih rascjepa u BiH osnovane su na etničkim principima i dobijaju glasove od dominantno vlastite etničke grupe. Sa druge strane, glasači se dominantno svrstavaju uz svoje etničke stranke pa, prema tome, etnička društvena podjela presjeca prostor lijevo-desno, odnosno dimenzija lijevo-desno ne može u sebe da apsorbira drugačije etničke dimenzije u kojima se nalaze bosanskohercegovačke stranke. Kada bismo u BiH imali jedinstvenu ideološku dimenziju lijevo-desno glasanje bi se odvijalo preko linija etničkih rascjepa.

Sljedeći problem koji proizlazi iz prethodnog je pokušaj tipologije stranačkog sistema BiH u skladu sa Sartorijevim propozicijama. Referišući se na Sartorija, Despot Kovačević smatra kako je stranački sistem BiH u stanju polarizovanog pluralizma.³ Međutim, još jednom, problem proizlazi iz prostornog takmičenja stranaka budući da Sartori u obzir uzima samo relevantne stranke koje se nalaze u istom prostoru, a odbacuje one koje su izvan kompeticije, tj. izvan jednodimenzionalnog političkog prostora.⁴ Kao što smo istakli, stranke u BiH se ne takmiče u jednom prostoru već u različitim (etničkim) prostorima pa je zbog toga neadekvatno primjenjivati Sartorijeve propozicije na slučaj BiH. Zatim, prisustvo antisistemskih stranaka kao jedne od ključnih komponenti polarizovanog pluralizma je sporno kada se primjeni u slučaju BiH. Generalno posmatrano, danas je sve manje antisistemskih stranaka koje nude alternativu liberalnoj demokratiji i koje su zbog nedostatka prostora za manevrisanje ostale ograničene na opoziciono djelovanje prema starijim etabliranim strankama a ne prema sistemu u cjelini.⁵ Koncept antisistemske stranke vremenom je doživljavao svoju konceptualnu rekonstrukciju u pravcu njene pacifikacije, pa i ukoliko bi se govorilo o antisistemskim strankama u BiH one su u suštini „akomodacijske antisistemske stranke” (accommodating

² Giovanni Sartori, *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*, ECPR Press, Colchester, 2005, pp. 307–308.

³ Despot Kovačević, „Implikacije Dejtonskog sporazuma na partijski sistem BiH” u: Nedeljković, Stevan, Krstić, Milan, Živojinović, Dragan (ur.), *Dvadeset godina od Dejtonskog mirovnog sporazuma – trajni mir ili trajni izazovi*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2016, str. 111.

⁴ Giovanni Sartori, *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*, op. cit., p. 310.

⁵ Steven Wolinetz, “Political parties and party system types” in: Katz, Richard S., Crotty William (eds.), *Handbook of Party Politics*, SAGE Publications, London, 2006, p. 60.

anty-system parties)⁶, što znači da se u ideološkom smislu protive trenutnom sistemu u kojem djeluju (konsocijacijska demokratija), ali da, sa druge strane, za razliku od klasičnih antisistemskih stranaka, zadržavaju potencijal i otvorenost za koaliranje.

Radovi autora koji su pisali o stranačkom takmičenju u etnički podijeljenim društvima⁷, kao i o izbornim procesima u BiH⁸, ukazuju na drugačiju logiku stranačkog takmičenja koja se razlikuje od stranačkog takmičenja u homogenim i pluralnim društvima. U etnički podijeljenim društvima etničke stranke funkcionišu u segmentiranom izbornom tržištu. Takmičarsko ponašanje stranaka ograničeno je na vlastiti etnički segment, tako da podrška strankama staje na etničkim granicama. Za razliku od stranaka u pluralnim društvima čije su izborne strategije usmjerene prema svim glasačima, u podijeljenim društvima stranke svoje apele usmjeravaju prema vlastitom etničkom segmentu. Umjesto "catch-all", etničke stranke koriste "catch-us" strategije, zbog čega izbori u podijeljenim društvima imaju funkciju „etničkog cenzusa” ili „etničkog prebrojavanja”. U podijeljenim društvima izostaju prenosivost glasa i takmičenje prema središnjem ili „plutajućem glasaču” (floating voter) budući da su stranačke lojalnosti identitetskog karaktera (etničke, religijske, rasne, kulturne...). Glasači se opredjeljuju dominantno za vlastitu etničku stranku ili stranke, pri čemu plutajući glasači čine zanemarljivu manjinu koja ne može transcendirati identitetske razlike i uspostaviti obrazac međuetničkog takmičenja koje bi nadilazilo etničke rascjepe. Stranke čije su

⁶ Giovanni Capoccia, "Anti-System Parties: A Conceptual Reassessment", *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 14, No. 1, 2002, pp. 9–35.

⁷ Donald L. Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkeley, California, 1985; Paul Mitchell, "Party competition in an ethnic dual party system", *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 18, No. 4, 1995, pp. 773–796; Paul Mitchell, Geoffrey Evans, Brendan O’Leary, "Extremist Outbidding in Ethnic Party Systems is Not Inevitable: Tribune Parties in Northern Ireland", *Political Studies*, Vol. 57, No. 2, 2009, pp. 397–421; Luciano Bardi, Peter Mair, "The Parameters of Party Systems", *Party Politics*, Vol. 14, No. 2, 2008, pp. 147–166.

⁸ Benjamin Reilly, "Elections in Post-Conflict Scenarios: Constraints and Dangers", *International Peacekeeping*, Vol. 9, No. 2, 2002, pp. 118–139; Carrie Manning, Miljenko Antić, "The Limits of Electoral Engineering", *Journal of Democracy*, Vol. 14, No. 3, 2003, pp. 45–59; Carrie Manning, "Elections and political change in post-war Bosnia and Herzegovina", *Democratization*, Vol. 11, No. 2, 2004, pp. 60–86; Florian Bieber, *Post-War Bosnia: Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2006; Roberto Belloni, *State Building and International Intervention in Bosnia*, Routledge, London and New York, 2007; John W. Hulsey, "Why did they vote for those guys again? Challenges and contradictions in the promotion of political moderation in post-war Bosnia and Herzegovina", *Democratization*, Vol. 17, No. 6, 2010, pp. 1132–1152.

izborne strategije multietničke, tj. usmjerene prema svim etničkim grupama, bivaju kažnjene izbornim porazima ili ograničavanjem na monoetničko glasačko tijelo. Stranačko takmičenje u BiH ne odvija se između već unutar etničkih segmenata, pa je, shodno tome, teško primjeniti Sartorijevu definiciju stranačkog sistema na slučaj BiH. Ono što je izglednije je primjena Sartorijevih kriterija na unutarsegmentalno stranačko takmičenje koje na pouzdaniji način pokazuje interakciju između stranaka iz istog etničkog segmenta nego što bi to bilo moguće utvrditi za takmičenje između različitih etničkih stranaka. Damir Kapidžić iznosi slične pretpostavke tvrdeći da u BiH postoje „etnički omeđeni stranački sistemi sa velikom mjerom samostalnosti, pri čemu se takva pretpostavka može dokazati statističkom analizom etničkog glasanja u BiH, gdje je utvrđeno da postoji velika podudarnost etničke strukture opština i izbornih rezultata etničkih stranaka”.⁹

Zbog svega navedenog, možemo zaključiti da se na nivou cijele države ne mogu ustanoviti pravilnosti međustranačkog (međuetničkog) takmičenja da bismo govorili o jednom stranačkom sistemu, barem kada je u pitanju izborna arena. Iz toga proizlazi tvrdnja da u BiH postoje tri paralelna subnacionalna ili etnička stranačka sistema (bošnjački, srpski i hrvatski), dok se na nivou države BiH umjesto o stranačkom sistemu može govoriti o skupu ili zbiru relevantnih stranaka kojima nedostaju strukturirani obrasci interakcije. Centralni nivo vlasti samo apsorbuje stranke iz entiteta na osnovu principa predstavljanja sva tri konstitutivna naroda. To ne znači da međustranačko takmičenje u BiH ne postoji – ono postoji ali unutar etničkih segmenata, na nižim nivoima vlasti. Da bismo detaljnije obrazložili iskaz, u nastavku ćemo primjeniti teorijski okvir drugačiji od Sartorijevog koji nam nudi drugačije analitičko oruđe i koji će nam omogućiti dublje razumijevanje prirode i karaktera stranačkog sistema BiH.

BOSNA I HERCEGOVINA UNUTAR TEORIJSKO-ANALITIČKOG OKVIRA STRANAČKOG SISTEMA NA VIŠE NIVOVA

Akadska literatura o strankama i stranačkim sistemima posvećivala je veliku pažnju analiziranju broja relevantnih stranaka i njihovoj polarizaciji, međutim, sve češći procesi teritorijalne decentralizacije u Evropi krajem 20. vijeka pomjerali su istraživački fokus naučnika u pravcu istraživanja i procjenjivanja nacionalizacije, odnosno denacionalizacije stranačkih sistema. Dominantna akademska literatura tretirala je stranačke sisteme kao nacionalne stranačke

⁹ Damir Kapidžić, „Stranački sustav” u: Mujagić, Nermina, Arnautović, Suad (ur.), *Politički pluralizam i unutarstranačka demokratija – Nacionalna studija za Bosnu i Hercegovinu*, Centar za monitoring i istraživanje, Podgorica, 2015, str. 37.

sisteme¹⁰; struktura stranačkog takmičenja analizirala se na nivou nacionalne države i izbora za centralne organe vlasti, bez obzira na unitarno, regionalno ili federalno uređenje države. U visokonacionalizovanom stranačkom sistemu udio glasova glavnih stranaka ne varira mnogo između teritorijalnih jedinica, dok u slabo nacionalizovanom stranačkom sistemu udio glasova glavnih stranaka široko varira između teritorijalnih jedinica.¹¹ Uspjeh stranaka koje se takmiče za podršku birača duž cijele države ili unutar svih njenih teritorijalnih jedinica (statewide parties)¹², i koje su pri tome relevantne¹³ sa stanovišta osvajanja vlasti ili uticaja na vlast, predstavlja pouzdan pokazatelj na osnovu kojeg se može govoriti o formatu nacionalnog stranačkog sistema.

Analiza sistemskih obrazaca takmičenja na nivou nacionalne države proizvela je „nacionalnu pristrasnost” (national bias) u istraživanju stranaka i stranačkih sistema jer je državni nivo predstavljao sveobuhvatnu i jedinu jedinicu analize baziranu na agregiranom nacionalnom obrascu glasanja. Najčešće korišteni indikatori pri analizi su bili glasovi stranaka za nacionalne parlamente.¹⁴ Zanemarivanje specifičnosti izbora u subnacionalnim teritori-

¹⁰ Daniele Caramani, *The Nationalization of Politics – The Formation of National Electorates and Party Systems in Western Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004; Pradeep K. Chhibber, Ken Kollman, *The Formation of National Party Systems – Federalism and Party Competition in Canada, Great Britain, India, and the United States*, Princeton University Press, Princeton, 2004.

¹¹ Mark P. Jones, Scott Mainwaring, “The Nationalization of Party Systems – An Empirical Measure and an Application to the Americas”, *Party Politics*, Vol. 9, No. 2, 2003, pp. 139–166.

¹² Primjeri takvih stranaka, sa nacionalizujućim potencijalom i relevantnim političkim uticajem na prostoru cijele države, jesu Konzervativna i Laburistička stranka u Velikoj Britaniji, Demokratska i Republikanska u SAD, Socijaldemokratska partija i Hrišćansko-demokratska unija u Njemačkoj, Socijalistička i Narodna partija u Španiji, Kongresna stranka u Indiji i sl.

¹³ Pod pojmom „relevantna stranka” koristimo termin koji je u politikologiju uveo Đovani Sartori kako bi ukazao da se klasifikacija stranačkih sistema ne određuje prema broju stranaka koje su zastupljene u parlamentu, već prema njihovoj relevantnosti koja se procjenjuje na temelju dva kriterijuma: 1) koalicioni potencijal – stranka je relevantna ukoliko vrši vlast, ulazi u koalicionu vladu ili daje podršku vladi kako vlada ne bi izgubila parlamentarnu većinu; 2) ucjenjivački potencijal – ukoliko stranka ima „veto-potencijal” u donošenju zakona (Sartori, 2005: 108).

¹⁴ Detaljnije o kritici tradicionalnog pristupa (nacionalna pristrasnost) vidjeti u: Wilfred Swenden, Bart Maddens, “Territorial Party Politics in Western Europe: A Framework For Analysis” in: Swenden, Wilfred, Maddens, Bart (eds.), *Territorial Party Politics in Western Europe*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2009, pp. 1–31; Edward L. Gibson, Julieta Suarez-Cao, “Federalized Party Systems and Subnational Party Competition: Theory and an Empirical Application to Argentina”,

jalnim jedinicama i njihovo utapanje u sveobuhvatni nacionalni okvir zama-gluje procjenu toka nacionalizacije stranačkog sistema budući da stranke na nižim teritorijalnim nivoima mogu imati važne uloge u određivanju daljeg toka državne i političke decentralizacije. Na primjer, izborna snaga regional-nih stranaka u Baskiji, Kataloniji, Škotskoj, Velsu, Kvebeku ili drugim evrop-skim i svjetskim regionima procentualno je relativno mala u odnosu na uku-pan nacionalni obrazac glasanja, međutim, od ishoda izbora u tim regionima najčešće zavisi dalji tok decentralizacije države.

Sve češći procesi deevolucije (Velika Britanija), regionalizacije (Španija, Italija) i federalizacije (Belgija) evropskih država podstakli su naučnike na istraživanja regionalnih stranaka i obrazaca njihovog takmičenja za vlast unutar teritorijalnih jedinica (regioni, pokrajine, federalne države), i njihove sličnosti ili razlike sa strukturom takmičenja na izborima za centralne nivoe vlasti. Struktura stranačkog takmičenja analizira se u okvirima upravljanja na više nivoa, dok se konceptualizacija stranačkog sistema pomjera od „nacionalnog” ili homogenog shvatanja stranačkog sistema prema „stranačkom sistemu na više nivoa” (multi-level party system). Wilfred Swenden (Wilfred Swenden) i Bart Madens (Bart Madens) koriste termin *multi-level party system* kako bi ukazali na stranački sistem koji predstavlja spoj stranačkog si-stema proizašlog iz izbora za centralni nivo vlasti (statewide party system) i skupa regionalnih stranačkih sistema koji reflektuju ishode regionalnih iz-bora. Integrisanost stranačkog sistema na više nivoa zavisi od stepena pred-stavljenosti stranaka na različitim nivoima vlasti, kao i njihove podrške duž različitih nivoa vlasti. Stranački sistem na više nivoa je u *potpunosti integrisan* ukoliko su iste stranke predstavljene u jednakom obimu i snazi na central-nom i nižim nivoima vlasti; *labavo integrisan* ako podrška nacionalnim stran-kama (statewide parties) varira duž nižih nivoa i između nižih i centralnog nivoa vlasti; *neintegrisan* ukoliko niži nivoi imaju specifične stranačke sisteme sa strankama koje se razlikuju od stranaka iz drugih regiona i od nacional-nih stranaka.¹⁵ Edvard Gibson (Edward L. Gibson) i Džulijeta Suarez (Julieta Suarez-Cao) koriste termin „federalizovani stranački sistem” (federalized party system) kako bi ukazali na stranački sistem u kojem funkcioniše više od jednog teritorijalno omeđenog stranačkog sistema. U odnosu na nacionalni stranački sistem koji je organizovan oko osvajanja centralne vlasti, federali-zovani stranački sistem sadrži stranačke sisteme organizovane oko osvajanja subnacionalnih nivoa vlasti, bilo da su u pitanju federalne države, pokrajine,

Comparative Politics, Vol. 43, No. 1, 2010, pp. 21–39; Klaus Detterbeck, *Multi-Level Party Politics in Western Europe*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2012.

¹⁵ Wilfred Swenden, Bart Maddens, “Territorial Party Politics in Western Europe: A Framework For Analysis”, op. cit., pp. 1–31.

regioni ili opštine. Njihova sistemnost može biti kongruentna ili nekongruentna sa formatom nacionalnog stranačkog sistema.¹⁶

Navedeni autori nam nude koristan teorijski okvir za analizu stranačkog sistema BiH. Umjesto Sartorijevog brojčano-ideološkog kriterijuma i fokusa na nacionalni nivo, koristićemo okvir stranačkog sistema na više nivoa (ili federalizovani stranački sistem) budući da BiH predstavlja primjer visokodecentralizovane federalne konsocijacije. U razmatranje ćemo uzeti izbore za tri nivoa vlasti – centralni, entitetski i kantonalni – kako bismo ustanovili sličnosti (kongruentnost) udjela glasova parlamentarnih stranaka između tri nivoa vlasti i tako preciznije odredili prirodu i karakter stranačkog sistema BiH. Kao što se može primjetiti, stepen sličnosti između stranačkih sistema proizašlih iz takmičenja za nacionalni i subnacionalne nivoe vlasti predstavlja ključni faktor procjene njegove integrisanosti, a samim tim i nacionalizacije. Glavni indikatori¹⁷ koje ćemo koristiti za sva tri nivoa vlasti su: efektivni broj stranaka, izborni rezultati parlamentarnih stranaka i kongruentnost vladajućih stranaka/koalicija. Kongruentnost, a samim tim i stepen integrisanosti stranačkog sistema na više nivoa manifestuje se kroz sličnosti u efektivnom broju stranaka, njihovoj ravnomjernoj distribuciji glasova i kongruentnosti vladajućih stranaka/koalicija na sva tri nivoa vlasti.

Kada se na državnom i entitetskim nivoima vlasti prebroje parlamentarne stranke (Tabela 1) dolazi se do zaključka da je na entitetskim nivoima zastupljen relativno veći broj političkih subjekata. Međutim, kada se izračuna efektivni broj stranaka¹⁸, stanje stvari izgleda drugačije. U tom slučaju je njihov broj manji od stranaka na državnom nivou. Ovakva činjenica se objašnjava izbornom snagom stranaka; veliki broj stranaka ima malu snagu (broj

¹⁶ Edward L. Gibson, Julieta Suarez-Cao, "Federalized Party Systems and Subnational Party Competition", op. cit., p. 25.

¹⁷ Detaljnije o indikatorima vidjeti u: Mark P. Jones, Scott Mainwaring, "The Nationalization of Party Systems", op. cit., pp. 139–166; Lori Thorlakson, "An institutional explanation of party system congruence: Evidence from six federations", *European Journal of Political Research*, Vol. 46, No. 1, 2007, pp. 69–95; Kris Deschouwer, "Coalition Formation and Congruence in a Multi-layered Setting: Belgium 1995–2008", *Regional and Federal Studies*, Vol. 19, No. 1, 2009, pp. 13–35; Klaus Detterbeck, *Multi-Level Party Politics in Western Europe*, op. cit., pp. 58–62.

¹⁸ Efektivni broj stranaka predstavlja „hipotetički broj stranaka jednake veličine koji bi imao isti efekat na frakcionalizaciju sistema kao što to imaju postojeće stranke nejednake veličine". Ukoliko stranke imaju jednaku snagu, efektivni broj će biti isti sa numeričkim brojem stranaka u parlamentu. Kada stranke nisu iste snage, njihov efektivni broj će biti manji od stvarnog broja. Detaljnije o efektivnom broju stranaka i njihovom računanju vidjeti u: Markku Laakso, Rein Taagepera, "Effective Number of Parties – A Measure with Application to West Europe", *Comparative Political Studies*, Vol. 12, No. 1, 1979, pp. 3–27.

mandata) i predstavljene su samo u entitetskim parlamentima za razliku od većih stranaka koje su predstavljene na oba nivoa. Državni parlament predstavlja mjesto na kojem se susreću veće stranke i zbog toga je efektivni broj stranaka veći na državnom nego entitetskim nivoima. Pri tome, stvari djelimično komplikuje broj parlamentarnih mjesta na različitim nivoima¹⁹, jer da nije duplo manji državni parlament bi imao gotovo dvostruko veći broj efektivnih stranaka u odnosu na entitetske parlamente. Iz navedenog slijedeće problemsko pitanje: šta objašnjava razliku u efektivnom broju stranaka između entitetskih nivoa, kao i između entitetskih i državnog nivoa, odnosno zbog čega državni nivo ima veći broj efektivnih stranaka? Odgovor na pitanje sadržan je u analizama sljedeća dva indikatora stranačkog sistema, a to su: izborni rezultati parlamentarnih stranaka na različitim nivoima i podudarnost vladajućih koalicija.

Tabela 1. Efektivan broj parlamentarnih stranaka na državnom i entitetskim nivoima

Godina	1996.	1997.	1998.	2000.	2002.	2006.	2010.	2014.
BiH	3.40 (6)		4.59 (10)	7.30 (13)	7.96 (14)	7.17 (12)	7.67 (12)	7.60 (11)
FBiH	2.57 (6)		3.35 (14)	5.00 (17)	5.44 (18)	5.33 (11)	5.46 (11)	5.91 (11)
RS	2.90 (9)	5.02 (7)	6.82 (12)	5.22 (13)	5.64 (15)	3.30 (9)	6.62 (10)	4.31 (7)

Napomena: broj u zagradi predstavlja stvarni broj stranaka u parlamentima, a broj izvan zagrade efektivni broj stranaka

Sljedeće dvije tabele (Tabele 2 i 3) nam pokazuju snagu političkih stranaka na državnom i entitetskim nivoima vlasti. U razmatranje smo uzeli dva posljednja izborna ciklusa (2014. i 2010) koja primjereno oslikavaju pravilnost odnosa efektivnog broja stranaka na različitim nivoima vlasti, i jer nemamo prostora da se bavimo svim izbornim periodima i različitim strankama koje su se tada pojavljivale i nestajale sa političke scene. Kada se uporede podaci iz dvije tabele primjećujemo da snaga političkih stranaka nije ravnomjerno distribuirana horizontalno između entitetskih nivoa i vertikalno između entitetskih i državnog nivoa. Aspekt neintegrisanosti i snažne lokalizacije stranačkog sistema ogleđa se u postojanju političkih stranaka iz bošnjačkog, srpskog

¹⁹ Parlament FBiH ima 98 poslaničkih mjesta, Narodna Skupština RS 83, a Parlamentarna skupština BiH duplo manje – 42 mjesta, od čega se 28 poslanika bira sa teritorije FBiH a 14 iz RS.

i hrvatskog etničkog segmenta koje svoju političku moć kumuliraju u entitetu iz kojeg potiču, te su stoga različite etno-nacionalne stranke u konkurenciji za osvajanje vlasti u različitim entitetima. U slučaju Republike Srpske (RS) to su prije svega stranke iz srpskog etno-nacionalnog bloka²⁰, a u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) stranke iz bošnjačkog i hrvatskog etno-nacionalnog bloka²¹. Takođe, u BiH ne postoje snažne nacionalne stranke (statewide parties) koje vode ka homogenizaciji izbornog takmičenja i ujednačenosti njihove snage koja se ravnomjerno distribuira duž različitih nivoa vlasti.

Tabela 2. Stranke predstavljene u Parlamentarnoj skupštini BiH (glasovi iz FBiH i RS)

	2010.			2014.		
	Broj mandata	Glasovi	Procenat	Broj mandata	Glasovi	Procenat
FBiH						
SDP BiH	8	266023+18412	17,33	3	92906+15595	6,65
SDA	7	197922+16378	13,05	9	274057+31337	18,72
SBB	4	124114+6334	7,94	4	142003	8,71
HDZ BiH	3	112115+2361	6,97	4	119468+3554	7,54
SzBiH	2	74004+12665	5,27	–	–	–
HDZ 1990	2	49549+522	2,80	1	40113	2,46
NSRzB	1	49050	2,98	–	–	–
DNZ BiH	1	14843+310	0,92	–	–	–
DF	–	–	–	5	150767	9,25
BPS	–	–	–	1	35866+2452	2,34
A-SDA	–	–	–	1	22088	1,35

²⁰ Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Srpska demokratska stranka (SDS), Partija demokratskog progresa (PDP), Demokratski narodni savez (DNS), Socijalistička partija (SP).

²¹ Od bošnjačkih stranaka: Stranka demokratske akcije (SDA), Socijaldemokratska partija (SDP), Savez za bolju budućnost (SBB), Demokratska fronta (DF), u ranijim periodima Stranka za Bosnu i Hercegovinu (SzBiH); a od hrvatskih stranaka: Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) i HDZ 1990.

RS						
SNSD	8	269009+8810	16,94	6	249182+5842	15,64
SDS	4	137844	8,40	5	211562	12,98
DNS	1	40070	2,44	1	50322	3,08
PDP	1	28511+1147	1,80	1 *	37052	2,27
SDA	–	–	–	1	*	*
* Napomene: – Broj glasova predstavlja glasove koje je stranka dobila u entitetu iz kojeg potiče + broj glasova koje je dobila iz drugog entiteta – Procenat predstavlja ukupan procenat glasova stranke na nivou cijele države a ne entiteta – Godine 2014. PDP je nastupao u koaliciji sa NDP – Glasovi SDA u RS uračunati su u glasove i procenat te stranke						

Izvor: Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine,
<http://izbori.ba/> (Pristupljeno 31. maja 2017)

Tabela 3. Stranke predstavljene u entitetskim parlamentima

	2010.		2014.	
	Broj mandata	Procenat	Broj mandata	Procenat
FBiH				
SDP BiH	28	24,57	12	10,14
SDA	23	20,24	29	27,85
SBB	13	11,89	16	14,72
HDZ BiH	12	10,64	12	11,93
SzBiH	9	7,63	3	3,30
NSRzB	5	4,71	–	–
HDZ 1990/HSP	5	4,64	4	4,04 *
A-SDA	1	1,88	2	2,25
DNZ	1	1,47	–	–
SNSD	1	0,92	–	–
DF	–		14	12,91

BPS	–		4	3,71
NS	–		1	1,53
LS BiH	–		1	0,56
RS				
SNSD	37	38,02	29	33,00
SDS	18	18,97	24	26,88
PDP	7	7,55	7	7,54
DNS	6	5,61	8	9,42
SP	4	4,23	5	5,20
DP	3	3,41	*	*
SDP BiH	3	3,04	-	
SDA	2	2,66	5	5,34
SRS RS	1	2,39	*	*
NDS	2	2,12	–	–
NDP			5	5,24
* Napomene: – Procenat predstavlja procenat glasova stranke na nivou entiteta – Godine 2014. HDZ 1990. nastupa bez HSP – Godine 2014. SDA nastupa unutar koalicije Domovina – Godine 2014. SRS RS nastupa u koaliciji sa SDS – DP se nakon izbora 2010. spojila sa manjim strankama i formirala NDP				

Izvor: Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine,
<http://izbori.ba/> (Pristupljeno 31. maja 2017)

Kada uzmemo u obzir državni nivo, SDA, i SDP kao najjače stranke iz bošnjačkog segmenta na tom nivou imaju mnogo manji procenat glasova nego kada se pogleda njihova snaga na nivou entiteta FBiH. Te stranke dominantno glasove dobijaju na nivou FBiH, što se i primjeti kada se pogleda njihov procenat glasova za entitetski parlament, dok znatno manje dobijaju glasove u entitetu RS, odnosno u RS dobijaju glasove u onim opštinama u kojima živi bošnjačko stanovništvo. SNSD i SDS kao najjače stranke iz srpskog segmenta i u RS, za razliku od bošnjačkih, imaju duplo manji procenat glasova na državnom nego na entitetskom nivou. Srpske stranke u FBiH djeluju u opštinama/kantonima sa srpskim stanovništvom iako u konačnici ne predstavljaju relevantne stranke pri formiranju entitetske vlasti u FBiH. Slična je situacija i sa

bošnjačkim i hrvatskim strankama pri formiranju vlasti u RS, iako je bošnjačka SDA u ranom postratnom periodu imala uticaj i bila relevantna za formiranje vlasti u RS. Kada se pogleda uspjeh srpskih stranaka na nivou FBiH, on je totalno zanemarljiv jer je u dva izborna ciklusa jedino SNSD 2010. osvojio svega jedan mandat u parlamentu FBiH. Veća zastupljenost bošnjačkih stranaka u Skupštini RS nego srpskih stranaka u Parlamentu FBiH objašnjava se na osnovu veće procentualne zastupljenosti bošnjačkog stanovništva u RS nego srpskog u FBiH. Zbog toga bošnjačke stranke uspijevaju da agregiraju veći postotak glasova na teritoriji cijele BiH nego što to mogu srpske stranke koje dominantno svoje glasove povlače iz RS, pa je i razlika u glasovima srpskih stranaka duplo manja između državnog i entitetskog nivoa. Slična je situacija i sa strankama iz hrvatskog segmenta gdje HDZ u potpunosti dominira nad drugim manjim strankama. HDZ, kao i stranke iz ostalih segmenata, svoju snagu crpi na entitetskom nivou, pa je procenat glasova veći na tom nego na ukupnom državnom nivou.

Kantonalni nivo vlasti u FBiH dodatno usložnjava sliku predstavljenosti i distribucije glasova relevantnih stranaka sa dominantnim glasačkim tijelom u Federaciji. Bošnjački SDA i SDP i hrvatski HDZ nemaju jednaku snagu u svih deset kantona. Te su stranke najснаžnije u onim kantonima gdje dominantno stanovništvo čini njihova etnička grupa. Na primjer, nakon opštih izbora 2014, u tri od pet kantona sa dominantnim bošnjačkim stanovništvom nije bila predstavljena niti jedna hrvatska stranka (HDZ je bio ispod cenzusa). Sa druge strane, u kantonima sa dominantnim hrvatskim stanovništvom najviše glasova dobijaju hrvatske stranke, pri čemu bošnjačke osvoje svega nekoliko mandata ili su ispod cenzusa. U dva kantona sa izjednačenom etničkom strukturom stanovništva izjednačena je i distribucija mjesta u skupštinama. U svakom od deset kantona glasovi stranaka slijede etničku strukturu stanovništva, pa je i horizontalna distribucija glasova najjačih stranaka na kantonalnim nivoima neravnomjerna. Ista situacija je i kada vertikalno poredimo kantonalni sa entitetskim nivoom; u tom slučaju, kantonalni nivoi ne reflektuju agregirani skup glasova na nivou FBiH i na državnom nivou, a pogotovo ne na nivou RS. Predstavljenost relevantnih stranaka iz sva tri etnička segmenta pokazuje znakove nekongruentnosti na svim nivoima, od kantonalnog do državnog, te zbog toga stranački sistem BiH analiziran unutar teorijskog okvira stranačkog sistema na više nivoa možemo smatrati neintegrisanim s aspekta efektivnog broja stranaka i izbornih rezultata relevantnih stranaka.

S aspekta podudarnosti vladajućih stranaka/koalicija, stranački sistemi proizašli iz takmičenja stranaka za različite nivoe vlasti takođe pokazuju nekongruentnost ili neintegrisanost barem posmatrano s aspekta horizontalne integrisanosti. Kantonalne vladajuće koalicije se razlikuju jedna od druge u zavisnosti od etničke strukture kantona. Isto tako, entitetske vladajuće koalicije se u potpunosti razlikuju jedne od drugih; vlast u FBiH su uvijek činile koalicije bošnjačkih i hrvatskih stranaka, a u RS u najdužem vremenskom periodu koalicije srpskih stranaka. Međutim, s aspekta vertikalne kongruent-

nosti, zbog konsocijacijske prirode vlasti u BiH, velike koalicije na državnom nivou su u najvećem broju slučajeva bile kongruentne sa entitetskim koalicijama jer centralni nivo vlasti apsorbuje stranke iz entiteta na osnovu principa predstavljanja sva tri konstitutivna naroda, te se stoga velika koalicija sastoji od stranaka iz sva tri etno-nacionalna segmenta. Bez postojanja nužnosti velike koalicije vlast bi se mogla formirati i bez pojedinih relevantnih etničkih stranaka, pa bi i nekongruentnost bila češća. Iako entitetske vladajuće koalicije najčešće zajedno formiraju vlast na državnom nivou, postojali su i slučajevi kada su te koalicije bile nekongruentne.²² Dakle, kongruentnost vladajućih koalicija proizlazi samo na osnovu konsocijacijskog principa velike koalicije koja niveliše razlike između entitetskih koalicija tako što ih zajedno spaja na državnom nivou.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Centralni nivo vlasti u BiH predstavlja mjesto koje apsorbuje entitetske stranačke sisteme, odnosno mjesto na kojem se entitetski stranački sistemi zajedno susreću. Situacija u kojoj političke stranke mobilisu vlastiti etnički segment, dok glasači sa druge strane daju podršku isključivo vlastitim etničkim strankama potkrepljuje činjenicu o nepostojanju stranaka koje agregiraju i nadilaze etničke podjele, kao što je to situacija u nacionalnim stranačkim sistemima. To ne implicira činjenicu da ne postoje pojedinci koji glasaju za stranke čije glasačko tijelo potiče iz drugog etničkog segmenta. Njih svakako ima, ali je njihov broj zanemarljiv u odnosu na potrebu postojanja neetničkog glasanja i ravnomjerne predstavljenosti i distribucije glasova relevantnih stranaka kao pokazatelja integrisanog stranačkog sistema iz kojeg bi se izvlačili zaključci o njegovom formatu ili tipologiji. U slučaju BiH ne postoji međusobna interakcija različitih etničkih stranaka koja determiniše homogenost i integrisanost stranačkog sistema. Čak i da različite etničke stranke nastoje mobilisati jedno (višetničko) glasačko tijelo, glasači se opet dominantno opredjeljuju za stranke iz vlastitog etničkog segmenta, što se i vidi na osnovu izbornih rezultata stranaka na različitim nivoima. Za BiH možemo tvrditi da nema jedan ili jedinstven/homogen stranački sistem, već paralelne ili diferencirane stranačke sisteme, ili subsisteme ako ih posmatramo kao dijelove jedne cjeline. Ukoliko govorimo o jedinstvenom stranačkom sistemu

²² Nakon izbora 2010, vlast u FBiH je činila koalicija SDA–SDP–NSRzB–HSP, bez najjače hrvatske stranke HDZ koja je na državnom nivou bila dio velike koalicije SDA–SDP–SNSD–SDS–HDZ 1990. SDS kao dio velike koalicije je u RS bio opozicija vladu koju su činile SNSD–DNS–SP. Nakon izbora 2014, vlast na državnom nivou su formirali SDA–DF–HDZ i Savez za promjene (koalicija srpskih stranaka SDS–PDP–NDP), iako je Savez na nivou RS bio opozicija vladajućoj koaliciji SNSD–DNS–SP.

BiH, onda takvu odrednicu trebamo prihvatiti uslovno, tj. u smislu postojanja brojčanog skupa relevantnih stranaka iz sva tri etnička segmenta koje se susreću na državnom nivou ali bez postojanja strukturiranih obrazaca međusobne interakcije u izbornoj areni. Brojčana odrednica nije dovoljna u iznošenju zaključka o postojanju stranačkog sistema. Strukturirane obrasce interakcije možemo uočiti ukoliko fokus pomjeramo prema nižim nivoima vlasti. Stranačko takmičenje se ne odvija između već unutar etničkih segmenata na nižim nivoima vlasti sa dominantnim etničkim većinama odakle stranke crpe svoju moć. Kako su u BiH etničke i teritorijalne granice gotovo podudarne, možemo zaključiti da se takmičenje unutar srpskog etničkog segmenta odvija na nivou RS, gdje se uz pomoć Sartorijeve tipologije može govoriti o formatu umjerenog pluralizma. Takmičenje unutar bošnjačkog i hrvatskog segmenta dominantno se podudara sa kantonalnim nivoima gdje bi bošnjačko unutarsegmentalno takmičenje imalo format umjerenog pluralizma, a hrvatsko sistem s predominantnom strankom zbog permanentne dominacije HDZ-a. Međutim, Sartorijeva tipologija se ne bi mogla primjeniti na nivou cijele države i izbora za državni parlament. Teorijski okvir stranačkog sistema na više nivoa nam omogućava pomjeranje analize stranačkog sistema sa centralnog nivoa vlasti na niže nivoe i upoređivanje sličnosti između centralnog i nižih nivoa. Upravo takav okvir nam pomaže da procijenimo stepen integrisanosti stranačkog sistema. Na kraju da sumiramo, kao što se može zaključiti iz naših nalaza, u političkom sistemu BiH ne postoji jedan stranački sistem (nacionalizovan i integrisan) već tri paralelna stranačka (sub)sistema koji se najbolje očituju na nižim nivoima vlasti, dok državni nivo predstavlja samo mjesto spajanja relevantnih stranaka iz sva tri etnička segmenta bez ikakvih sistemskih obrazaca takmičenja u izbornoj areni.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Bardi, Luciano, Mair, Peter, "The Parameters of Party Systems", *Party Politics*, Vol. 14, No. 2, 2008, pp. 147–166.
- [2] Belloni, Roberto, *State Building and International Intervention in Bosnia*, Routledge, London and New York, 2007.
- [3] Bieber, Florian, *Post-War Bosnia: Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2006.
- [4] Capoccia, Giovanni, "Anti-System Parties: A Conceptual Reassessment", *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 14, No. 1, 2002, pp. 9–35.
- [5] Caramani, Daniele, *The Nationalization of Politics – The Formation of National Electorates and Party Systems in Western Europe*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- [6] Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine, <http://izbori.ba/> (Pristupljeno 31. maja 2017).

- [7] Chhibber, Pradeep K., Kollman, Ken, *The Formation of National Party Systems – Federalism and Party Competition in Canada, Great Britain, India, and the United States*, Princeton University Press, Princeton, 2004.
- [8] Deschouwer, Kris, “Coalition Formation and Congruence in a Multi-layered Setting: Belgium 1995–2008”, *Regional and Federal Studies*, Vol. 19, No. 1, 2009, pp. 13–35.
- [9] Detterbeck, Klaus, *Multi-Level Party Politics in Western Europe*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2012.
- [10] Gibson, Edward L., Suarez-Cao, Julieta, “Federalized Party Systems and Subnational Party Competition: Theory and an Empirical Application to Argentina”, *Comparative Politics*, Vol. 43, No. 1, 2010, pp. 21–39.
- [11] Horowitz, Donald L., *Ethnic Groups in Conflict*, University of California Press, Berkeley, California, 1985.
- [12] Hulse, John W., “Why did they vote for those guys again? Challenges and contradictions in the promotion of political moderation in post-war Bosnia and Herzegovina”, *Democratization*, Vol. 17, No. 6, 2010, pp. 1132–1152.
- [13] Jones, Mark P., Mainwaring, Scott, “The Nationalization of Party Systems – An Empirical Measure and an Application to the Americas”, *Party Politics*, Vol. 9, No. 2, 2003, pp. 139–166.
- [14] Kapidžić, Damir, „Stranački sustav” u: Mujagić, Nermina, Arnautović, Suad (ur.), *Politički pluralizam i unutarstranačka demokratija – Nacionalna studija za Bosnu i Hercegovinu*, Centar za monitoring i istraživanje, Podgorica, 2015, str. 33–51.
- [15] Kovačević, Despot, „Implikacije Dejtonskog sporazuma na partijski sistem BiH” u: Nedeljković, Stevan, Krstić, Milan, Živojinović, Dragan (ur.), *Dvadeset godina od Dejtonskog mirovnog sporazuma – trajni mir ili trajni izazovi*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2016, str. 101–114.
- [16] Laakso, Markku, Taagepera, Rein, “Effective Number of Parties – A Measure with Application to West Europe”, *Comparative Political Studies*, Vol. 12, No. 1, 1979, pp. 3–27.
- [17] Mair, Peter, “Parties and party systems: introduction by Peter Mair” in: Sartori, Giovanni, *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*, ECPR Press, Colchester, 2005, pp. xii–xix.
- [18] Manning, Carrie, Antić, Miljenko, “The Limits of Electoral Engineering”, *Journal of Democracy*, Vol. 14, No. 3, 2003, pp. 45–59.
- [19] Manning, Carrie, “Elections and political change in post-war Bosnia and Herzegovina”, *Democratization*, Vol. 11, No. 2, 2004, pp. 60–86.
- [20] Mitchell, Paul, “Party competition in an ethnic dual party system”, *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 18, No. 4, 1995, pp. 773–796.
- [21] Mitchell, Paul, Evans, Geoffrey, O’Leary, Brendan, “Extremist Outbidding in Ethnic Party Systems is Not Inevitable: Tribune Parties in Northern Ireland”, *Political Studies*, Vol. 57, No. 2, 2009, pp. 397–421.

- [22] Reilly, Benjamin, "Elections in Post-Conflict Scenarios: Constraints and Dangers", *International Peacekeeping*, Vol. 9, No. 2, 2002, pp. 118–139.
- [23] Sartori, Giovanni, *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*, ECPR Press, Colchester, 2005.
- [24] Swenden, Wilfred, Maddens, Bart, "Territorial Party Politics in Western Europe: A Framework For Analysis" in: Swenden, Wilfred., Maddens, Bart (eds.), *Territorial Party Politics in Western Europe*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2009, pp. 1–31.
- [25] Thorlakson, Lori, "An institutional explanation of party system congruence: Evidence from six federations", *European Journal of Political Research*, Vol. 46, No. 1, 2007, pp. 69–95.
- [26] Wolinetz, Steven, "Political parties and party system types" in: Katz, Richard S., Crotty William (eds.), *Handbook of Party Politics*, SAGE Publications, London, 2006, pp. 51–63.

Stefan Vukojević

PARTY SYSTEM OF BOSNIA AND HERZEGOVINA:
IN SEARCH FOR THE APPROPRIATE
THEORETICAL FRAMEWORK

Abstract

In this paper, the author analyses the party system of Bosnia and Herzegovina. The main obstacle in the analysis is the issue of the appropriate theoretical framework. Generally, Sartori's framework is considered the most relevant one; however, the author believes that it cannot be appropriately used in the ethnically divided Bosnia and Herzegovina. Starting with basic propositions of party system and spatial competition, author comes to the assumption that party system of Bosnia and Herzegovina cannot be analysed statewide. Instead of Sartori's framework, the author imposes theoretical framework for multi-level party system. Such theoretical framework provides analytical tools for deeper analysis of party system and its character. Within it, author compares statewide with substate elections using indicators such as effective number of parties, power of relevant parties on different levels and congruence of government coalitions. Based on them, the author analyses the degree of party system integration which provides findings about its character.

Key words:

Bosnia and Herzegovina, party system, multi-level party system, national party system, party competition.